

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Monika Horna-Cieślak

Warszawa, 12 maja 2024 roku

ZSR.442.5.2024.DM

Szanowany Pan
dr hab. Adam Bodnar
Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze,

pragnę zwrócić uwagę na kwestię badań wykonywanych przez Opiniodawcze Zespoły Sądowych Specjalistów (zwane dalej „OZSS”).

Od 1 stycznia 2016 roku, na mocy ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 708) w sądach okręgowych działają opiniodawcze zespoły sądowych specjalistów. Ich zadaniem jest sporządzanie, na zlecenie sądu lub prokuratora, opinii w sprawach rodzinnych i opiekuńczych oraz w sprawach nieletnich, na podstawie przeprowadzonych badań psychologicznych, pedagogicznych lub lekarskich.

Jednocześnie z wprowadzeniem ww. ustawy dodano art. 290¹ do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550, dalej „k.p.c.”), który obecnie stanowi, iż w sprawach rodzinnych i opiekuńczych sąd może zażądać opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów. Do opinii zespołu stosuje się odpowiednio przepisy o opinii instytutu naukowego lub naukowo-badawczego.

Powyższe zmiany legislacyjne spowodowane były tym, iż OZSS-y zastąpiły rodzinne ośrodki diagnostyczno-konsultacyjne (RODK), które przez wiele lat funkcjonowały w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości.

Zgodnie z załącznikiem do zarządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie ustalenia standardów metodologii opiniowania w opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów z dnia 1 lutego 2016 r. (Dz.Urz.MS z 2016 r. poz. 76, z późn. zm.), zarówno w sprawach nieletnich jak i sprawach rodzinnych i opiekuńczych, termin sporządzenia opinii określa organ zlecający, przy czym opinia powinna być sporządzona nie później niż w terminie 21 dni od dnia zakończenia badania. W przypadku braku określenia terminu, opinię należy sporządzić niezwłocznie (pkt 7.4 i 7.5 oraz 8.10 i 8.11 załącznika).

W ramach prowadzonych spraw w Biurze Rzeczniczki Praw Dziecka otrzymuję liczne sygnały, nie tylko od rodziców, ale z różnych środowisk, w tym od samych specjalistów opiniujących w sprawach dotyczących dzieci, o konieczności poprawy funkcjonowania OZSS-ów.

Powszechną praktyką w sprawach rozwodowych oraz opiekuńczych, jest korzystanie ze środka dowodowego w postaci opinii OZSS, przez sądy w celu ustalenia optymalnej sytuacji prawnej i faktycznej małoletnich. Analiza badanych akt spraw sądowych wskazuje, że średni czas oczekiwania na badanie w OZSS oraz wydanie opinii wynosi nawet kilkanaście miesięcy, zwłaszcza w dużych ośrodkach. Okres ten znacznie przekracza okresy wskazane przez organy zlecające wykonanie opinii.

W sprawach dotyczących dzieci czas jest kluczowym elementem. Szybkie uzyskanie opinii może pomóc w podejmowaniu natychmiastowych decyzji związanych z bezpieczeństwem i dobrostanem dziecka. Często zdarza się tak, że sądy wstrzymują się z rozpoznaniem wniosku o zabezpieczenie, bądź zmianą zabezpieczenia, do czasu sporządzenia opinii. Kilkunastomiesięczny okres oczekiwania na jej sporządzenie sprawia, że dziecko może przez długi czas pozostawać w sytuacji, która jest sprzeczna z jego dobrem, a nawet zagraża jego życiu i zdrowiu.

W przypadku problemów z rozwojem dziecka, wczesne zidentyfikowanie i podjęcie działań może znacznie poprawić prognozy. Czas jest zasadniczym elementem w interwencji terapeutycznej, a opóźnienie może prowadzić do utraty szansy na efektywną pomoc.

Z kolei w przypadku problemów rodzinnych, szybka ocena sytuacji pozwala na podjęcie decyzji dotyczących ewentualnych działań, co może przyczynić się do stabilizacji środowiska dziecka.

Długotrwałe oczekiwanie na opinię OZSS prowadzi do wydłużenia postępowania sądowego, co nie ulega wątpliwości, wpływa negatywnie na dziecko. Szybka reakcja pozwala zminimalizować stres i negatywne konsekwencje dla dziecka związanego z długotrwałym procesem.

Jednocześnie pragnę zwrócić uwagę, na trudną sytuację OZSS na co niewątpliwie wpływają: odpływ doświadczonej kadry, brak następców oraz presja czasu.

Przez pryzmat powyższego chciałabym zwrócić uwagę na kwestię opiniowania w sprawach z zakresu problematyki przemocy domowej. Zagadnienie przemocy domowej jest jednym z najtrudniejszych zagadnień badawczych. Dodatkowo obwarowane jest wieloma stereotypami. W skutek różnych działań, zdarzeń, upływu czasu mechanizm przemocy zmienia się jak też zmieniają się postawy osób uwikłanych w przemoc. Dodatkowo należy

brać pod uwagę i rozważyć sytuację dzieci. Lektura sporządzanych opinii prowadzi do wniosku, że problem ten jest niewystarczająco rozpoznawany przez biegłych. Zdarza się, że biegli wskazują na istnienie konfliktu rodzicielskiego, bez uwzględnienia tego, że jeden z rodziców jest sprawcą przemocy domowej. Utożsamianie przemocy domowej z konfliktem rodzicielskim nie jest prawidłowe i może prowadzić do nietrafnych wniosków opinii dotyczących ukształtowania sytuacji dziecka. Biorąc pod uwagę, że sądy orzekając w sprawach dzieci, opierają się na opiniach biegłych OZSS, może to doprowadzić do sytuacji, że wydane orzeczenie w rzeczywistości nie będzie w należyty sposób chronić dziecka i dbać o jego interes.

Kolejnym problemem jest opiniowanie w sprawach dzieci neuroatypowych. Przede wszystkim biegli powinni uwzględniać różnorodność tego pojęcia, gdyż to pojęcie ewoluuje. O ile początkowo odnosiło się do spektrum autyzmu, to obecnie, coraz częściej obejmuje także ADHD, ADD, dysleksje, dyspraksje i inne odmienności. Przy braku jednolitej interpretacji powyższego pojęcia, jedynie od interpretującego zależy jego rozumienie, co może skutkować ograniczeniem lub nadmiernym rozszerzeniem dostępu specjalistów opiniujących w tym zakresie

Niewątpliwie w opisanych powyżej przypadkach konieczne jest zindywidualizowane podejście opiniujących oraz posiadanie przez nich odpowiedniej wiedzy i posługiwanie się odpowiednimi narzędziami diagnostycznymi. Brak uwzględnienia powyższego może skutkować tym, iż sporządzane opinie nie będą uwzględniać dobra dzieci, a wręcz narażać je na sytuacje zagrażające ich bezpieczeństwu i zdrowiu.

Wobec powyższego zwracam się z bardzo uprzejmą prośbą o udzielenie informacji, czy wskazane powyżej problemy są znane i były przedmiotem analizy. Proszę również o podanie informacji jakie są planowane działania na rzecz poprawy funkcjonowania OZSS-ów oraz jaki jest ich kierunek.

Z wyrazami szacunku,

*Monika Horna-Cieślak
Rzeczniczka Praw Dziecka*